

Signalement af en samtidsteologi

af Stig G. Rasmussen

Den meget produktive professor, Niels Henrik Gregersen (KU), har for nyligt udgivet bogen *Ind i fællesskabet – en samtidsteologi om Gudsriget og det evige liv* (2021).

Der tale om et værk på over 400 sider, alt sammen med sigte på at belyse bekendelsernes slutfanfarer om kødets opstandelse og det evige liv, og hvad der kan ligge i det. Samtidig siges det jo, at det her drejer sig om en samtidsteologi, og det må betyde, at vi her møder noget andet end en fortidsteologi. Det er således indirekte angivet, at dette værk også indeholder et opgør med positioner, som forfatteren må betragte som overhalede og utidssvarende. Hvorfor ellers dette behov for at fremlægge en særlig samtidsteologi?

Lad os da prøve at finde ud af, hvad sådan en samtidssteologi indeholder og bygger sig op på. Her skal man nok først lægge mærke til, hvad forfatteren gør opmærksom på, nemlig at der er i antikken ikke var noget principielt skel mellem teologi og filosofi (s.64). Nu ville gnostikerne nok sige det samme, men sandt er det jo, at teologien i hvert fald fra 3.-4. århundrede i stigende grad bliver overtrukket med filosofisk tankegods og sprogbrug. Og sandt er det også, at det er fortsat siden med platoniske, aristoteliske og helt frem til oplysnings- og eksistensfilosofiske påvirkninger. Dog i lange perioder modificeret af studiet af de bibelske tekster selv, der satte deres grænser for tankeflugten. I hvert fald så længe teologien fastholdt at befinde sig i en forpligtende dialog med de bibelske centralskrifter med de fire evangelier i centrum.

Det næste spørgsmål må så blive, om en sådan forpligtende relation også gør sig gældende i en samtidsteologi? Det er ikke uden en vis spænding, man kan stille det spørgsmål, eftersom en del NT-exegese fra de seneste hundrede år kan synes at have efterladt især evangelierne som noget nær en udbombet ruin. Dette har legitimeret en voldsom tekstreduktionisme, så nogen næsten synes at kunne opsamle hele Skriften i ordene fra 1. Johs.,4,16b: ”Gud er kærlighed”.

Lad det være sagt med det samme, at dette skriftsted også i dette værk spiller en stor, ja bærende rolle. Men alligevel kan man ikke sige, at NHG's værk slet ikke ænser de øvrige nytestamentlige tekster, for det gør det skam. Dog sidder man tilbage med det samlede billede af forfatterens tekstbrug, at det mere er som illustrationsmateriale for forfatterens teser, teksterne bruges, end som grundpiller for det.

Det kan man anskue som en behørig reverens for fagets traditioner, som ville være respektabel, hvis ikke gennemførelsen fremstår så problematisk. Nemlig derved, at udvalget af bibelreferencer er sket under en påfaldende hensyntagen til at give bogens hovedtese plausibilitet, så den fremstår som underbygget af NT-teksterne. En metode,

der også er kendt som ”cherry-picking”, og som er meget populær, hvilket er forståeligt, eftersom den metode – som i sin tid observeret af videnskabs-teoretikeren Karl Popper – er meget velegnet til at sikre underbygning af ens forhåndsformulerede hypoteser. Slet og ret fordi man så ikke behøver kere sig om kilder, der ikke bekræfter tesen.

Men lad os med disse observationer om tekstbrugen gå videre med at se på, hvordan dette samtidssteologiske udkast forholder sig til to centralbegreber i kristentroen: Synd og tro.

Hvad angår først synden, så må man her rent filosofisk talt sige, at her har vi virkelig med et universale at gøre, når vi taler om homo sapiens. Alle er vi syndere for Gud. Det er som bekendt en alvorlig sag, som er blevet udtrykt på forskellig vis. Mest kendt vel i Augustins lære om arvesynden som et umiskendeligt træk ved hele menneskeslægten, arten som sådan. Vi taler her om Faldets frugter, der spiller ind i alt, hvad der foregår i denne verden som en konstant opdukkende, destruktiv magt, der hele tiden udgør en trussel mod Guds gode og stadige opretholdelse af sin skabte verden. Og siden i en modsigelse af Kristus-begivenheden.

Det skal siges, at NHG ikke er særlig begejstret for Augustins forklaring på disse generelle erfaringer og dens bundethed til prædestinationstanken. Noget man godt kan være enig med ham i. Men det betyder ikke, at ærindet og sagens alvor derfor skal nedtones, eftersom det er det faldne menneskes flugt væk fra sit ophav, der gør Guds frelseshandling i Kristus nødvendig.

NHG bestrider heller ikke syndens universalitet som det empiriske faktum, den er. Men netop som universel og almengyldig er det, at synden også kan underspilles: Nå ja, den galej er vi jo alle på, så det behøver vi ikke dvæle så længe ved. Også fordi synden i bogen jævnt tit omtales som om den er noget, der kan/skal aflæres, og om ikke før, så vil det ske efter døden. Det er lige ved, den bliver et pædagogisk problem (hvad den også var for Rousseau og følge).

Her vil nogen måske sige, at NHG skam også taler om synden, men at vægten hos ham i særlig grad ligger på skabelsens herlighed og al den godhed, den rummer. Alt det, som han ser som Gudsrigets/evighedens tegn i verden. Især udtrykt i de livsbærende strukturer også i denne verden, som han udpeger, bl.a. med støtte i Løgstrups tale om de suveræne livsytringer: Kærligheden, tilliden, talens åbenhed etc.

Alt det er rigtigt. Evigheden har sine konstante nedslag også i denne verden, og nogen kan endda se, at det er netop det, de ser. Guds fingeraftryk på verden og vores liv. Oplyst af Ordet og Ånden. Men disse gaver tydeliggør samtidig det, Løgstrup kaldte ”forvendtheden”. Altså blindheden, døvheden overfor alt, hvad Guds er, og forgudelsen af alt vort eget i stedet. Kort sagt: Arvesyndens frugter. Derfor den gamle indgangsbøns ord om at ”sørge over mine synder”. Eller i det mindste stå ved dem. Men den slags

tanker synes der ikke rigtig brug for i samtidsteologien. Der skal vi hurtigt videre til det egentlige.

Når vi lige før talte om Ordet og Ånden, så taler vi dermed reelt om troen. Som både kaldes til live og holdes i live ved mødet med Guds store gerninger for os. Hver dag og især hver søndag. Men det bliver til en noget mere kompliceret sag i denne samtidsteologi.

Nu vil det givetvis stå de fleste grundige læsere af Ny Testamente klart, at tro, og især hvem troen er rettet imod, deri er overmåde vigtig, ja, det er livet om at gøre. Derfor er det også et hele tiden tilbagevendende tema. Det hænger selvfølgelig sammen med, at Jesus repræsenterer både kontinuitet og brud med den jødedom, han udsprang af. Derfor beskrives overgangen mellem gamle og nye trosformer hyppigt i teksterne med ordet ”omvendelse”, der siden beskrives mere eller mindre radikalt. Men som i hvert fald bliver fastholdt som noget afgørende i al traditionel kristen teologi. I hvert fald lige indtil samtidsteologien melder sig.

Nu indeholder NHG's tekst store variationer i talen om troens former og ytringer, så det er svært at vide på det givne tidspunkt, hvor vi nu er henne. Men fast synes det at stå, at troen ikke er noget, der er af afgørende betydning i sidste ende. Det fremgår allerede på s. 8, hvor der tales om, at troen kan antage flere former. Det kan således være en intuitiv tro, en skeptisk tro eller en udfoldet tro, men samtidig ”kan den ikke formuleres til bunds med fagteologiske begreber og alt for menneskelige forestillinger”. Det siges i fortsættelsen, at den kristne tro både indeholder intuitive og skeptiske træk, ”fordi den forholder sig til den levende Gud, der unddrager sig fikse og færdige beskrivelser”. Det sidste bedes man lægge mærke til, for det er en forbløffende udtalelse i en bog, der sandelig nok ved at underlægge Gud en entydig og færdig beskrivelse.

Men indrømmet – talen om de forskellige trostyper fremstår ikke denne læser let tilgængelig. Især da de efterfølgende udredninger om disse trostyper heller ikke fremstår påfaldende klare. Men netop fordi, troen åbenbart ikke kan formuleres til bunds, kan den også fremstilles som generel / almenmenneskelig. Den er således ikke kun knyttet til Ordet, men knytter sig tillige til livsytringer og oplivelsens erfaringer i naturens skønhed etc. Og dem kan alle jo have, hvad og hvem de ellers orienterer sig imod eller tror på.

Det er vel den intuitive tro, han taler om. Men samtidig synes professoren at have en tyrkertro på, at det, der begynder i den uformulerede tro og tillid, ”i længden vil folde sig ud i en artikulation, som hjælpes på vej af sprog og religiøs tradition” (s.31). Altså den intuitive tro vil gennem livets læring blive til den artikulerede kristentro. Eller hur?

Man undres lidt. Hvorfor skulle en intuitiv tro eller de daglige tillidsrelationer, aha-oplevelser m.m. blive til kristentro? Mennesker lever omgivet af så mange diskurser, der her i Vesten ofte er båret af et overordentlig antropocentrisk livssyn, ligesom mennesker

også lever med og i forskellige religiøse traditioner. Så at der skulle være nærmest en automatisme i, at ethvert menneske vil glide ind i en kristentro, virker noget spekulativt.

Men det tjener et formål, nemlig at det kristne endelig ikke må fremstå som noget særligt eller partikulært, og i det omfang det er det, vil det blive bragt til ophør. Efter døden. For her bliver alle vel til en slags kristne. Derfor er det måske også forståeligt, at han hen ad vejen glider noget ud på det med troen, som til sidst bliver noget man ikke kan bygge på, fordi den går og kommer, er snart tilstedeværende og snart fraværende i alle mennesker (s.358). Og så er scenen sat for bogens hovedtese, der jo handler om ”kødets opstandelse og det evige liv”.

Så kommer vi da til samtidsteologiens slut- og højdepunkt. Fordi det er altings slut- og højdepunkt. For hver eneste af os. Døde, levende og endnu ikke fødte. Her er vi i sandhed i den store abstraktion, det sandt universelle. Jeg har i det foregående prøvet at antyde de søjler, som NHG bygger sin himmelbro på, men over alt står selvfølgelig føromtalt 1.Johs.1,48, hvorefter Gud er defineret som kærlighed, den fuldkomne, naturligvis. Nu er al snak om, at Gud unddrager sig fikse og færdige beskrivelser, bortvejret. Man fristes til at sige, at nu er det filosofernes ubevægelige (og derfor fuldt forudsigelige) Gud, der træder frem.

Vi er altså nu efter døden, for det er jo der, alt det vigtige skal ske. Det skal måske siges, at på dette tidspunkt, op til finalen, har NHG fået udviklet en omfattende teori om, hvad det er ved mennesket, der kommer med i opstandelsen. Nemlig ikke bare egoet eller legemet, men også et menneskes sociale forbundethed, ja sågar hukommelsen – og derved vel også livshistorien – følger med og bliver oprejst til Gudsrigets store fællesskab.

Men først skal der dog ske en dom og en regnskabsaflæggelse, som bekendelsen siger det, og dermed også en renselses- og fornyelsesproces af opstandelseslegemet, som skærer alt det negative ved det gamle menneske, synden, bort. Det sker ved en fornyet version af læren om skærsilden, der dog her ikke tænkes som nogen smertefuld bod/straf, men som en blid beskærelses- og indlæringsproces. På den måde fornys det gamle menneske af sin dommer. Men det sker uden nogen fordømmelse, men i kærlighedens uforbeholdne accept. For dommeren er jo: Kærligheden.

Resultatet af denne renselses- og fornyelsesproces af det gamle menneske, nås der frem til med stor insisteren og selvtillid. Som læseren sikkert har gennemskuet, drejer det sig om en ren apokatastasis-lære, om alsoningen og alles frelse. På vejen hertil er alle alternative syn på ”frelsens økonomi” sat på plads. Især de forskellige måder at tale om den såkaldt dobbelte udgang på. Således bliver gamle Regin Prenter sat uden for døren (s.338), og Løgstrup selv følger med (s.95) sammen med Den augsburgske Bekendelse og, temmelig uundgåeligt, Luther selv (s.319). At Grundtvig også ryger med på grund af

sin sakramentalisme, gås der derimod let henover. Det var ellers et markant navn, der burde være med på listen over fortidsteologerne.

Men det er ingenting i forhold til alle de prominente allierede, NHG har. Alle dem, der også har afvist læren om den dobbelte udgang, en gruppe, der omtales som "hovedrepræsentanterne for det 20. århundredes protestantiske teologi" (s.379). Det synes ikke mindst at dreje sig om den ældre Barth (?) og især hans elever, Moltmann m.fl. samt en række tyske teologer, som åbenbart er gået ud ad den vej. Samlet om det store samtidsteologiske projekt får de det til at træde tydeligt frem, at "kristendommen er i sit grundlag en kærlighedsreligion" (s.296). Hvilket betyder at både alt og alle ender og forsoner sig i Guds alfavnende kærlighed.

Nu kunne én og anden måske spørge sig, om ikke det giver nogle problemer med det radikalt onde i verden? Men det får samtidsteologien også styr på. Det sker i scenen "Adolf Hitlers optagelse i himlen", som bogen udvikler s.370-74. Selvom der er en del trin i processen, og selvom der indskydes mange hjælpesætninger undervejs, så nås målet: Hitler inkluderes i Gudsrigets fællesskab. Også fordi dommeren bliver ved og ved. Selvom kandidaten skulle være stivsindet og stå ved sin fortid, så vil han til sidst overgive sig og afsværge. Og da åbnes perleporten ind til fællesskabet. Og tilsvarende må det vel gå Stalin, Pol Pot, Al Qaeda, Isis, Djengis Khan o.s.v., o.s.v.. Alle dem og deres talrige hjælpere, der i en lind strøm har bidraget til at gøre verdenshistorien til et slagtehus og det gudgivne liv til et helvede for deres medskabninger.

Sådan må man forstå resultatet, også selvom det erkendes, at vi her har med processer og en fremtid at gøre, som intet menneskeligt kan have indblik i (s.373). Er det en afglidning? For det er vel det, hele projektet her ellers hævder at have: Indblik og styr på både processen og resultatet. Ved at definere / afgrænse Gud og dermed Hans viljes frihed.

Som læser kan man kun lægge NHG's bog fra sig med et indtryk af et værk, der er rundhåndet med spekulative, omend ikke altid uinteressante, modeller. Samtidig med at det synes een klart, at den samtidsteologi, der her tilbydes, har rødder, der går langt tilbage, fx til 70'ernes skabelsesteologi og til den nycalvinistiske håbsteologi.

Denne teologi må indiskutabelt gøre indtryk derved, at den tydeligvis er båret af en stærk kærlighed til og solidaritet med menneskeheden, som givetvis vil vække applaus, om ikke ligefrem beundring, blandt moderne nordeuropæere. Børn af vor relativistiske og sækulariserede højkultur, der bæres af en inderlig uvilje over for forpligtende valg. Og dem befries man virkelig for her, hvor mennesket over for Gud ikke er et subjekt, men derimod et frelsesobjekt. Derfor kunne denne teologi også ses som et godt bud på en spiselig kulturteologi for denne epokes mennesker. Global, som den er, i hele sit udkast. Spørgsmålet er bare, om ikke det tog, den søger at nå, er kørt? For den, der partout vil følge med tiden, risikerer hele tiden at komme for sent.

Som sagt er den her fremførte grundposition ikke ny, men er gentaget i forskellige versioner siden 1800-tallet og igen her i landet efter vækkelsesbevægelsens langsomme vendepunkt mellem 1960'erne-80'erne. Men alligevel synes denne teologi ikke at have skabt den store opmærksomhed og interesse hos det store flertal, uanset hvad der måtte være af folkelig sympati for den som "mening". Man kan ud fra dette værk så sige, at det vel også kan være lige meget, for Guds frelse har jo én gang for alle sat sig igennem for 2000 år siden, og den klarer ærterne for enhver. Helt uanset hvad eller hvem man tror på eller orienterer sig efter i livet. Om det er Gud eller Mammon. Altså helt uanset tro og livssyn. Eller om man bare er parkeret i ligeglædhedens brede og bløde favn.

Men netop heri møder vi én af omkostningerne ved hele denne position. Således kan fænomener som kirker og sakramenter ud fra denne tænkning kun have en fremtid som snakke- og feel-good-maskiner. Noget, som vel egentlig godt kunne spares. For det er svært at se, at der i denne samtidsteologi sker noget nyt i det, der f.eks. sker i sakramenterne. Her "italiesættes" kun, hvad der én gang for alle er sket. Og det kan jo oplyses på et postkort. Det er konsekvensen af den lige-gyldighed og konsekvensløshed, kulturteologien prædiker. Helt i tråd med en lang række terapeutiske skoler.

Sådan må det se ud for os fortidsteologer, der ud fra evangelierne kun kan hævde det indtryk, at det langt fra er Gud ligeegyldigt, hvordan mennesker reagerer på Hans Ord, Søn og invitation. Derfor dette evindelige "følg mig" og "Men I, hvem siger I, jeg er?" (Matt. 16,15; Luk.9,22). Her er der hele tiden noget på spil og på vippen, og det er der hver søndag, frem til det sakramentale "nu". Ligesom den "pæl i kødet", mødet med evangeliernes Jesus godt kan gøre ret så følelig, her er erstattet med beroligende vished. Retfærdiggørelsen er ikke mere en proces, men noget én gang for alle opnået og afsluttet. Der er bare styr på det hele. Også på Gud, der er lukket inde i kærlighedens begreb. Denne samtidsteologi kan minde om en græsk statue: Smuk, glat – og i længden temmelig kedelig.

Er det der, filosofiens "rene kærlighed" fører os hen? Måske. Men nej, siger den kristne traditionen, livet er en kampplads mellem lys og mørke, og kun én har udfaldet i sin hånd: Den levende Gud. Mod ham må alle vores råb og håb vendes, det levende håb, som vi genfødes til i Jesu Kristi opstandelse fra de døde. For gennem Ham og i livsforholdet til ham, går vejen tilbage til Gud.

Ikke at det forhold, at der findes en kongevej til Guds frelse og fremtid, nemlig Kristusfællesskabet, udelukker, at Gud til enhver tid kan frelse, hvem Han vil. Dels fordi Han ser, hvad vi ikke ser, dels fordi vi som kirke og menighed har fået forbønnens gave og opgave, og den skal lyde. Både når den kommer fra hjertets sorg og dyb, men også i tiltro til Herrens ord om, at alt det I beder om i mit navn, skal gives Jer. For Gud skal løbes på dørene jfr. lignelsen om den uretfærdige dommer, for Gud er både en barmhjertig Gud og en Gud, der hører og kan bevæges. Så forbønnens betydning som håbskilde kan ikke overvurderes. Også selv om den dobbelte udgang er så uomgængelig

i evangelierne, at den ikke bare kan verfes til side af teologisk, endsige religionsfilosofisk bedreviden.

Samtidsteologi. Det sidste skud på en mere end 200 årig teologisk tradition, der nu er endt ud i teorien om kærlighedens universalitet, løsrevet fra den personlige relation. Men kærligheden ER nærhedens, præsensens, pagtens relation. Som i Luthers gentagne "coram Deo". Og heri ligger just forskellen på kristen teologi og græsk/fransk/tysk filosofi.

Stig G. Rasmussen er pastor emeritus.